

EEN PROCES VAN DUURZAME PROJECTEN IMPLEMENTEREN

De voorwaarden voor de realisatie en de opvolging van de opdracht organiseren en een werkmethode uitwerken voor het uitdenken van een openbare ruimte die de beste garanties op duurzaamheid biedt

PRINCIPES

De invoering van een proces van duurzame projecten moet een systemische en geïntegreerde aanpak in de studie-, uitvoerings- en opvolgingsfase van de ontwikkelingen verzekeren. De opdracht voor de inrichting van openbare ruimten in het kader van het ontwerp van duurzame wijken geniet een globale participatieve dynamiek op milieu-, sociaal en economisch vlak. Het belang van deze opdrachten krijgt er een samenbundelende dimensie en essentiële symboliek door.

Europa, dat doorheen de eeuwen de burgerdemocratie opbouwde, laat ons vandaag een essentieel stedelijk erfgoed na, waarin de openbare ruimte de centrale en federaliserende figuur vormt. De sociologen Jean Rémy en Liliane Voyé stellen het als volgt "(ainsi) *va être dit espace public au sens fort, un espace accessible n'importe quand – c'est-à-dire n'ayant ni heure d'ouverture, ni heure de fermeture : rues, places publiques –, par n'importe qui, sans aucune discrimination, pour des activités qui ne sont pas nécessairement explicitement déterminées et à condition que celles-ci se conforment à un règlement d'usage, établi par l'autorité publique.*"¹ ('Zo zal er over de openbare ruimte in de sterke betekenis van het woord worden gesproken, nl. een op eender welk moment toegankelijke ruimte – d.w.z. zonder openingsuren of sluitingsuren: straten, openbare pleinen – voor eender wie, zonder enige discriminatie, voor activiteiten die niet noodzakelijkerwijs expliciet vastliggen en op voorwaarde dat deze zich richten naar een gebruiksreglement dat werd opgesteld door de overheid')

Als bevoorrechte steunpijler van tal van interacties waarop de steden gebaseerd zijn, doet de openbare ruimte het sociale leven samenvloeien en draagt de toe-eigening van de openbare ruimten sterk bij tot de sociale cohesie. De stedelijke duurzaamheid loopt zodoende via een kritische waakzaamheid ten aanzien van de voorwaarden die voor deze toe-eigening gelden en dat zowel met betrekking tot de verplaatsings- als met betrekking tot de verblijfsactiviteiten die er plaatsvinden. Dit sociale leven zorgt voor een belangrijk, vaak intensief gebruik van de openbare ruimten. Hun stevigheid, hun resistentie en het gemak van hun onderhoud dragen dan ook nauw bij tot hun duurzaamheid.

Bij dit alles moeten we goed voor ogen houden dat de kwaliteit van een bepaald inrichtingsproject onlosmakelijk verbonden is met de kwaliteit van het realisatieproces van de opdracht. Het in goede banen leiden van openbare-ruimteprojecten kadert in wat we de nieuwe beroepen van de stad kunnen noemen. Die zijn geleidelijk aan verschenen rond de noodzaak om, in een geest van open dialoog, de rijke stedelijke complexiteit in aanmerking te nemen, die uit tal van interacties bestaat.

¹ REMY J., VOYE L., 1981, *Ville, ordre et violence*, Parijs, ed. Presses Universitaires de France, extrait blz. 93.

Het eerste concept dat een bepaald project moet leiden en voeden, is dat van de habitat. De openbare ruimte is voor alles immers een samenbundelende plek en een condensator van het sociale leven waar zich ontelbare voorzienbare en onvoorzienbare uitdrukkingsvormen ontplooiën, die verblijfsactiviteiten, verplaatsingen van allerlei aard en omringende ontsluitingsactiviteiten met elkaar vermengen. Gemodelleerd door de geschiedenis en tal van aspiraties, smeden de sociale en culturele gedragscodes er onze sociabiliteit, terwijl de verkeersreglementen er maar een aanvullende rol in toebedeeld zouden mogen krijgen.

“Est-il assuré que circuler soit le contraire d’habiter, que le premier incite à la célérité et le second à la sédentarité ? Il nous paraît possible de dépasser dès maintenant cette opposition - du moins dans certaines circonstances. Habiter c’est d’abord avoir des habitudes à tel point que le dehors devient une enveloppe de mon être et du dedans que je suis. C’est pourquoi on peut affirmer que, d’une certaine manière, j’habite une ligne de bus, dès lors que je l’emprunte chaque jour. Le chauffeur m’est connu, mon trajet est ponctué par un certain nombre de stations. A une heure déterminée, les autres voyageurs me sont devenus familiers; c’est ainsi que l’absence répétée de l’un d’entre eux m’étonne, voire m’inquiète. Dans ces conditions, le trajet n’est pas exactement un fragment soustrait à la durée, un blanc insignifiant. Il constitue une pause à l’intérieur de mes tâches.”² (‘Is het wel zo zeker dat circuleren het tegengestelde is van wonen, dat de eerste aanzet tot snelheid en de tweede tot sedentarijheid? Het lijkt ons namelijk mogelijk om thans deze tegenstelling te overstijgen – ten minste toch in bepaalde omstandigheden. Wonen, dat is eerst en vooral zodanige gewoonten hebben, dat de buitenwereld een omslag van het eigen wezen wordt, waarbinnen ik me beweeg. Daarom kunnen we, in zekere zin, stellen dat ik in een lijnbus ‘woon’, aangezien ik deze elke dag neem. Ik ken immers de chauffeur en op mijn traject passeer ik welbepaalde haltes. Vanaf een bepaald ogenblik worden ook mijn medereizigers vertrouwde gezichten; zo komt het dat de herhaalde afwezigheid van één van hen me verbaast, me ongerust maakt. In dergelijke omstandigheden is het traject dat ik afleg, niet echt een fragment onttrokken aan de tijd of een onbeduidende leegte, maar een pauze te midden van mijn taken.’)

BENADERING

De invoering van het proces van duurzame projecten vraagt dat we oog hebben voor de volgende elementen die geacht worden de ontwerpaanpak te kwalificeren:

- **Betrekken van alle betrokken actoren:**
De inrichting van een openbare ruimte maakt des te meer kans om gekwalificeerd te kunnen worden als duurzaam, wanneer ze uit de uitwisseling tussen en het nemen van gemeenschappelijke beslissingen op basis van de expertise van alle betrokken actoren voortvloeit: bewoners, gebruikers, omliggende bedrijven, technici, ontwerpers, verkozenen, enz. Elk van deze actoren levert een eigen bijdrage op basis van en doet een beroep op de eigen ervaring en dus de eigen expertise ten aanzien van de respectieve locatie in een proces van constructieve dialoog: een platform van uitwisselingen tussen experts. De concrete ervaring met de democratie wordt zodoende opgebouwd met respect voor de specificiteiten van elke bijdrage. Deze projectvoorwaarden bieden de beste garantie op een overeenstemming van de locatie met de sociale praktijken en vormen zodoende een waarborg voor duurzaamheid.
- **Plaatsen van het project in de tijd:**
Enerzijds moeten de verschillende vooraf bestaande middelen gekend en gevaloriseerd worden, ongeacht of het daarbij nu gaat om onvoorzienbare gewoonten en activiteiten, reputaties van locaties of materialen en inrichtingen die hergebruikt kunnen worden. Anderzijds moet een zeker behoud doorheen de tijd overwogen worden door de onderhouds- en reparatiekosten in aanmerking te nemen alsook rekening te houden met het ontwikkelings- en omkeerbaarheidspotentieel van de inrichtingen. Als bewijs van duurzaamheid moet het slagvaste karakter dat eruit voortvloeit, het kunnen halen van elke te sterk afgebakende vorm van doeltreffendheid.
- **Uitdenken van de ruimtelijke continuïteiten:**
Elk openbare-ruimteproject is een schakel in een uitgestrekt wegennet waarvan de volledige maat genomen dient te worden om er de algemene kwaliteiten van te kunnen

² SANSOT P., (1998), *Du bon usage de la lenteur*, Paris, éd. Payot & Rivages, p. 173.

verhogen. De uitdrukking van de hiërarchische positie en de taalovereenkomsten tussen het project en zijn omgeving bepalen de correctheid en de poëtische striktheid van de inrichtingen.

- **De rol van de ruimte niet overbepalen, noch onderbepalen:**
De kwaliteit van het ontwerp gebiedt de concretisering van een correct evenwicht tussen enerzijds het aanbod van een polyvalente ruimte die beschikbaar is voor de onvoorzienbaarheid van diens diverse vormen van gebruik, en anderzijds de karakterisering en de beantwoording van inrichtingsvoorzieningen aan een bepaalde waaier van verwachtingen. Het komt erop aan om geen automatische gevolgen te voorzien van de inrichting voor de sociale toe-eigening, noch om bepaalde waargenomen legitieme praktijken onmogelijk te maken.

DOELSTELLINGEN

Hoewel de vast te leggen doelstellingen afhangen van de diverse ad hoc benaderingen, convergeren de vele vergaarde ervaringen in de Europese steden toch rond de volgende gemeenschappelijke basis:

- **Interdisciplinariteit:**
De bijdragen van verschillende disciplines in het project (planologen, landschapsarchitecten, architecten, wegingenieurs, milieudeskundigen, sociologen, historici, lichtontwerpers, specialisten in akoestiek, ...) moeten leiden tot een echte coproductie die een beroep doet op alle competenties doorheen het hele proces.
- **Transversaliteit:**
De horizontale (binnen eenzelfde bevoegdheidsniveau) en verticale samenwerking (tussen verschillende bevoegdheidsniveaus) tussen administratieve diensten bepaalt in aanzienlijke mate het succes van een project. Het komt erop aan om een projectcultuur te introduceren, die het bezit van het vermogen veronderstelt om het louter structurele door middel van competenties te overstijgen. Verder is het tevens zaak om van in de ontwerpfase de verschillende verantwoordelijken van het beheer van de openbare ruimten samen te brengen.
- **Participatie:**
Zoals hogerop al werd uitgelegd, moet de plaats van de verschillende actoren die betroffen zijn door het proces, op de verschillende relevantieniveaus in aanmerking worden genomen. Het is belangrijk om hun betrokkenheid van bij het prille begin van het proces te verzekeren en hun mobilisatie tot aan het einde van de opdracht te blijven ondersteunen. Verder komt het er ook op aan om toe te zien op de relevantie van de representativiteit van de deelnemers en, in voorkomend geval, voor de nodige aanvulling te zorgen via andere ontmoetings- en uitwisselingsmiddelen. Leesbare en begrijpelijke documenten, regelmatige verslagen van vergaderingen, een kwalitatief ontvangst, een organisatie en een nauwkeurige bijhouding van de agenda dragen samen met nog tal van andere elementen bij tot het welslagen van het project.
- **Evaluatie en opvolging:**
Op basis van een gedeelde ambitie en visie legt een bestek resultaatdoelstellingen vast in functie van met name in de verschillende fiches van de handleiding gedefinieerde prestaties. Deze doelstellingen maken het mogelijk om een evaluatie- en opvolgingsproces van het project te implementeren op basis van indicatoren. De ongeschiktheid van bepaalde inrichtingen kan dan ook aangekaart worden en gemakkelijker leiden tot aanpassingen. Over het algemeen draagt het feit snel te kunnen tussenkomen op de inrichtingsdetails, bij tot het versterken van het vertrouwen tussen overheid en bewoners.

AANVULLENDE INFORMATIE

ANDERE TE RAADPLEGEN FICHES

- Alle overige fiches van de handleiding

BIBLIOGRAFISCHE REFERENTIES

1. Algemene werken:

- REMY J., VOYE L, 1981, *Ville, ordre et violence*, Parijs, ed. Presses Universitaires de France.
- (1)LILLE-METROPOLE[2005] – *Pour un renouvellement urbain durable*, PUCA (Programme de recherche-étape2, februari 2005.

2. Websites:

- <http://www.lillemetropole.fr>: Charte renouvellement urbain durable 2015
- http://www.bruxellesenvironnement.be/guide_eco_construction: Praktische handleiding voor de duurzame bouw en renovatie van kleine gebouwen

